

« Ο Λακεδαιμόνιος δρόμος στο γνωστό επίγραμμα του Σιμωνίδη »

Ερμηνευτική αποκατάσταση

Αφορμή λαβαίνω από δημοσιεύματα του τύπου της Λακωνίας, σχετικά με τον «Λακεδαιμόνιον δρόμον» από τη Σπάρτη στις Θερμοπύλες και τα ίδια τα «Θερμοπύλεια», που γιορτάζονται ανελλιπώς από το 2005. Ο οποίος σ' όλα τα στάδιά του (σύλληψη, εφαρμογή, συμμετοχή αθλητών κ.α) έχει τεράστια σημασία και τιμά όλους τους συντελεστές του. Εμένα δε βρίσκει πάντα μέσα σε ωκεανόν σεβασμού και δέους για ό,τι η θυσία σημαίνει ως γεγονός εμπνέον την ανθρωπότητα από τότε μέχρι σήμερα στον ίδιον υψηλόν βαθμόν, όπως την καταγράφει η ιστορία.

Η σημερινή παρέμβασή μου όμως δεν έχει σκοπό να εξάρει το ιστορικό γεγονός του 480 π.Χ. ούτε εις ανάμνησιν εκείνου τον Λακεδαιμόνιον δρόμον ή τα Θερμοπύλεια, των οποίων εγγίζει ο εορτασμός (2.9.2014), αλλά να επισημάνει δύο λάθη που γίνονται πάντοτε, όταν αποδίδουμε στη σημερινή μας γλώσσα το γνωστό Σιμωνίδειο επίγραμμα « Ω ξειν, αγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ότι τήδε κείμεθα τοις κείνων ρήμασι πειθόμενοι ».

Το ένα μάλιστα πολύ σοβαρό μέχρι σημείον που, αν δεν καταστρέφει το νόημα του επιγράμματος, οπωσδήποτε, το στενεύει πολύ, μειώνοντάς το σε αξία λογοτεχνική-ποιητική. Εν πάση περιπτώσει δεν το αποδίδουμε καθόλου σωστά. Κι επειδή το επίγραμμα μνημονεύεται σε κάθε εορτασμό (κι όχι μόνο), η απόδοση που ακολουθεί στη νέα ελληνική είναι εντελώς λανθασμένη οποιουδήποτε το ερμηνεύει (Δήμαρχος, ομιλητής της ημέρας κ.α) κι έτσι μεταφέρεται στον τύπο. (Αντί πολλών Λακ.Τύπος 2 Νοεμβρ. 2013 φ.4294 Δημοσίευμα υπό τίτλον : «Ο Λεωνίδας και οι 300 ... η πιο διάσημη αντίσταση στην Ιστορία 2493 χρόνια μετά ... ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ ΠΟΡΕΙΑ» του Αθλητικού και Πολιτιστικού Συλλόγου ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΠΑΡΤΗΣ. Περιοδικό "ΕΛΛΗΝΟΡΑΜΑ" (τεύχος 27ο) . Πρόεδρος Βουλής των Ελλήνων στα «Θερμοπύλεια» του 2009 (Διάυλος Βουλής 1.9.2009) Λακ.Τύπος 27.7.2005 Αριθμ.Φ 2255, Λογοτεχνικές αποδόσεις του κ.τ.λ. κ.τ.λ.)

Παράλληλα, ξεφυλλίζοντας επί τη ευκαιρία, διεπίστωσα ότι το λάθος επαναλαμβάνεται χρόνια. Και στα σχολικά βιβλία του παρελθόντος αλλά και στα σημερινά, το λάθος αυτό λες και έχει ειδικό διαβατήριο εισόδου και περνάει πάντα και παντού. Από τα βιβλία των παλαιότερων γενεών στις νεώτερες. Και οι συγγραφείς, αντιγράφουν ο ένας το σφάλμα του άλλου. Ακόμη και οι παλαιότεροι – θηριώδεις φιλόλογοι – λάθος το δίδασκαν. Κι εξακολουθούν να το διδάσκουν έτσι. (Ο ίδιος παρεκάλεσα και τελευταία κλασικούς φιλόλογους, να αποδώσουν το επίγραμμα και, σαν να ήταν για όλους τους κοινός τόπος και συνεννοημένοι, το απέδωσαν λανθασμένα). Δεν τους παρεξηγώ.

Έτσι φαίνεται το διδάχθηκαν κι είχε παγιωθεί μέσα τους. Κι αν αναφέρω βιβλία και φιλόλογους το κάνω γιατί αυτοί έχουν μεγαλύτερη ευθύνη επειδή προσπαθούν ν' αναλύσουν και να μεταλαμπαδεύσουν. Γενικά δε, ακριβή απόδοση του επιγράμματος δεν βρήκα πουθενά, παρά μονάχα στη γνωστή κινηματογραφική ταινία 300 (χρέος μου είναι και καθήκον να το πω).

Όμως ανεξάρτητα από το τί έγραφαν και γράφουν τα βιβλία, κι ανεξάρτητα από το τί γίνεται σ' όλη την υπόλοιπη Ελλάδα, από εμάς εδώ στη Λακωνία δεν συγχωρείται νομίζω η διάπραξή του. Αντίθετα θα πρέπει να φροντίσουμε από τούδε και στο εξής για την αποκατάσταση της σωστής απόδοσης, με την οποία το επίγραμμα, όπως θα δούμε αμέσως, γίνεται όντως μεγαλειώδες λες και

φωτίζεται ξαφνικά όλη η σκηνή, όλος ο δρόμος, όλο το τμήμα αυτό της Ιστορίας μας.

Κοντολογίς : Πρόκειται για το απαρέμφατο «αγγέλλειν» (προσοχή κ.τυπογράφε στο αγγέλλειν. Με δύο λάμδα. Δεν υπάρχει τύπος αγγέλλειν με ένα), που στο επίγραμμα σηκώνει το μέγα βάρος. «Ω ξειν, αγγέλλειν Λακεδαιμονίους...». Αυτό λοιπόν το «αγγέλλειν» όλοι σχεδόν , όπως είπαμε, το αποδίδουμε «να πεις» (ένας : “ξένε, να πεις στους Λακεδαιμονίους...”, άλλος : ξένε διαβάτη , που περνάς να πεις κάτω στη Σπάρτη..., άλλος με προστακτική : “ξένε, ανάγγειλε... κ.τ.λ. κ.τ.λ.)

Και στα βιβλία της ιστορίας, εγκεκριμένα ή μη, ακόμη και στα σχολικά, το ίδιο. Τούτο όμως είναι καταφανώς λάθος και μάλιστα ουσίας. Με την έννοια ότι αλλάζει εντελώς το νόημα. Και είναι τουλάχιστον περίεργο πώς η επιπόλαιη αυτή απροσεξία επεκράτησε. Γιατί δεν πρόκειται από ‘κείνα τα λάθη που όταν επικρατήσουν «στρώνουν» στο αυτί και την λογική και δεν φαίνονται. Εδώ και φαίνεται και προκαλεί και παρά τούτα ... επιμένει. Κι είναι λάθος , διότι απλούστατα το απαρέμφατον «αγγέλλειν» είναι σε χρόνο ενεστώτα και μάλιστα διαρκείας, όπως έλεγαν οι παλαιοί και όχι αόριστον.

Επομένως δεν μπορούμε ποτέ να το αποδώσουμε «να πεις».Αν ήταν να το αποδώσουμε έτσι, ο Σιμωνίδης θα έπρεπε να είχε γράψει «αγγείλαι» (απαρέμφατον αορίστου) κι όχι «αγγέλλειν». Χώρα που αν ο ποιητής έγραφε «αγγείλαι», για να μεταφράσουμε εμείς «να πεις» θα ήταν ανοησία. (Και σε μία στιγμή παλαιότερα που ο νους μου περπάταγε από το ένα στο άλλο και σε χίλια πήγαινε αναρωτήθηκα: Καλά στη Σπάρτη, δεν είχαν μάθει μετά από πολύν καιρό που εστήθη το μνημείο ότι οι τριακόσιοι είχαν πέσει όλοι στις Θερμοπύλες; Τί ρόλο παίζει εδώ η επίκληση (η προσφώνηση) του ξένου, του περαστικού, με τον οποίο ο επιγραμματοποιός μπαίνει δυνατά; Είναι για να τους πάει το μαντάτο; Συνεπώς για τον Σιμωνίδη αυτό θα ήταν σφάλμα λογικής ασυγχώρητον.

Όμως τέτοια λάθη έκαναν οι αρχαίοι και μάλιστα οι επιγραμματοποιοί; Κι αναρωτήθηκα πάλι μήπως το λάθος το κάνουμε εμείς. Κι έτσι πράγματι είναι. Έχουμε λοιπόν χρέος να το άρουμε χάριν της αληθείας.

Αλάθεια την έλεγαν οι Δωριείς. Και τούτο δήλωνε άρση του λάθους.

Να σηκώσουμε το λάθος που πιέζει, πονάει, πεδουκλώνει. Έτσι η μετάφραση δεν είναι «να πεις» αλλά « να λες» (αγγέλλειν). Δηλαδή: «να λες εις το διηγεκές, κι όπου βρεθείς κι όπου σταθείς, εις τον αιώνα τον άπαντα να διακηρύττεις, να διαλαλεις στο διάβα της Ιστορίας, συνεχώς και ασταμάτητα, όπως ασταμάτητα ακούγεται ο άνεμος που αντιδονεί και βγάζει μύριους ήχους περνώντας μέσα από τα πανύψηλα δέντρα – τιτάνες του Ταΰγετου».

Και προσέξτε παρακαλώ, πώς ζωντανεύει και πώς πλαταίνει αυτομάτως το νόημα, χωρίς καθόλου ανάλυση. Δεν τη χρειάζεται. Το «να λες» σπάζει τα χρονικά όρια και ακουόμενο αδιάκοπα είναι σαν να γυρεύει να μας πάρει μαζί του ν’ ακούσουμε τ’ ανήκουστο. (Ενώ το «να πεις» είναι μια είδηση, ένα νέο, να «τους πας τα συχαρίκια». Ήτοι ενέργεια μια κι έξω κι ύστερα τίποτα).

Και το πιο σημαντικό : Είναι η εντολή των νεκρών Τριακοσίων, που έχουν δύναμη τιτάνια και χέρι ανθρώπινο, δεν μπορεί πλέον να τους φθάσει γιατί η ζωή κι ο θάνατός τους ήσαν άζια και τιμημένα, προς τον ξένον, τον διαβάτην, τον ποντοπόρον αυτής εδώ της ζωής. Και ποιος θα τολμήσει να την παραβεί !

Ύστερα η μεγάλη ποίηση δεν περιορίζεται ούτε περιορίζει. Δεν περικλείεται σε στενά όρια. Κι αν περιοριστεί μπαίνει σ’ αδιέξοδα, και κάποτε δογματίζει.

Εδώ όμως η από το βάθος του τάφου φωνή των παλληκαριών της Σπάρτης

διαχέεται παντού. Δεν περιορίζει και δεν αφήνει περιθώρια για συζήτηση. Κι αν την κάνεις σε ξεπερνά. Η εκ του τάφου φωνή σου ξεφεύγει κι ακούγεται πάντα και παντού. Διαλεκτικές λύσεις εδώ ή φιλοσοφικές συζητήσεις δεν χωρούν. Αυτό είναι το πρώτο και πολύ σοβαρό λάθος. Το δεύτερο, ίσως λιγότερο σοβαρό, αλλά κι αυτό λάθος, και γίνεται κατά την απόδοση του στίχου: «**ΤΟΙΣ 'ΚΕΙΝΩΝ ΡΗΜΑΣΙ ΠΕΙΘΟΜΕΝΟΙ**» Τον στίχον αυτόν ολόκληρον αποδίδουμε περίπου: « Επειδή έχουμε πιστέψει ή πεισθεί και υπακούσει στους νόμους εκείνων». Όμως και πάλι πιστεύω ότι δεν αποδίδουμε σωστά. Προ παντός την δοτική «ρήμασι» με την λέξη νόμους.

Η έννοια "ρήμα" και "ρήματα" είναι πολύ ευρύτερη από την λέξη - έννοια νόμος. Θα έλεγα δε ότι στον πληθυντικό, "ρήματα", πολλαπλασιάζεται η εννοιακή της παραγωγή διακλαδιζόμενη. Τούτο δε το περίεργο γραμματικό φαινόμενο που παρατηρείται με την λέξη ρήματα δεν παρατηρείται με τους νόμους. Και τα "ρήματα" των αρχαίων Σπαρτιατών ήσαν όχι μόνον οι νόμοι και οι ρήτρες, αλλά και οι υποθήκες των σοφών ανδρών της, των ποιητών της, όπως π.χ στον Τυρταίο "ήδ' αρετή, τοδ' άεθλον εν ανθρώποισιν άριστον" (το άριστο έπαθλον, το χρυσό μετάλλιο του ανθρώπου είναι η αρετή), η ιστορία τους, η καταγωγή τους, ο Ηρακλής, τα λαλούμενα και τα θρυλούμενα, όλα μαζί ένας συσσωρευτής που τους τροφοδοτούσε κι έκανε να ξεχωρίζουν και να υπερέχουν εξαιρετικά.

Οι δε "νόμοι", ως έννοια, πολύ στενότερη από τα "ρήματα" εμπεριέχονται σ' αυτήν. Η δοτική μάλιστα "ρήμασι" μαζί με το "πειθόμενοι" (η Πειθώ ήταν θεά) έχει μέσα της και αιτία και θέληση και χάρη (χατίρι).

Και μαζί με το οριστικό άρθρο "τοίς" (τα άρθρα στους επιγραμματικούς και γενικά στους λυρικούς ποιητές απουσιάζουν ή χρησιμοποιούνται σπάνια), αυτή η μικρή λεξούλα που δεν προσέχει κανείς, δεν αφήνει περιθώριο παρέκκλισης. Δηλαδή όχι σε νόμους φυσικούς ή ηθικούς αλλά "τοίς". "Τοίς κείνων".

Της Σπάρτης, της πατρίδος, των προγόνων, της ιστορίας τους νόμους της τιμής, που ισοδυναμούν με φυσικούς. Και πρέπει η λαμπερή γραμμή να συνεχιστεί. Πολύ δύσκολο λοιπόν, αν όχι αδύνατον ν' αποδοθεί σήμερα. Βεβαίως δεν αντέχει καν σε έμφρονα κρίσιν - τ' άκουσα κι αυτό - ότι ο Σιμωνίδης δεν γράφει "νόμοις" γιατί τάχα δεν τού 'βγαινε το μέτρο.

Σιγά μην είχε τέτοιες δυσκολίες εκείνος που πρώτος χρησιμοποίησε εναλλασσόμενα μέτρα. Ο διδάσκαλος του Βακχυλίδη, του Πινδάρου και τόσων άλλων. Ο αποκαλέσας την ζωγραφική "ποίησι σιωπώσα" και την ποίηση "ζωγραφική λαλούσα" ("Ο Σιμωνίδης την μεν ζωγραφίαν ποίησιν σιωπώσαν προσαγορεύει την δε ποίησιν ζωγραφίαν λαλούσαν" - Πλούταρχος).

Όσο για την άλλη δοτική "Λακεδαιμονίοις", αυτή είναι κάπως περίεργη. Δεν είναι (η απόδοση) στους Λακεδαιμονίους στενά. Αλλά σ' όσους, όπου γης θα λέγαμε σήμερα, θέλουν να λέγονται, να ονομάζονται Λακεδαιμόνιοι, γιατί έχουν τις αρχές και τις αξίες των Λακεδαιμονίων. Το επίγραμμα είναι σάλπισμα στους Πανέλληνες. Σ' όλον τον κόσμο. Σάλπισμα στην Ιστορία. Είναι μέγας ποιητής ο Σιμωνίδης. Λες και δεν γεννήθηκε παρά μόνο γι' αυτό το επίγραμμα: "Ω ξειν, αγγέλλειν..." και το άλλο για τους Μαραθονομάχους: "Ελλήνων προμαχούντες..." Και δεν ξέρεις τί να θαυμάσεις περισσότερο:

Την συμπυκνωμένη δύναμη, την σχεδόν πυρηνική των Τριακοσίων ή την αρχέγονη θεική ουσία της ποίησης του Σιμωνίδη! Την καθαρή ποίηση ή την έλλογη πράξη! Ευελπιστώ ότι στο μέλλον, τουλάχιστον από εμάς εδώ στην Σπάρτη, το ερμηνευτικό λάθος του επιγράμματος όχι μόνον θα αρθεί, αλλά θα φροντίσουμε ώστε και οι υπόλοιποι Έλληνες να το αποδίδουν σωστά.

Ειδικά το "αγγέλλειν". Για να καταλαβαίνουν μεγαλύτερο μέρος του πραγματικού νοήματος. Και στα σχολικά βιβλία να διορθωθεί. Γιατί κάτι πολύ καλό, κακά δοσμένο, ενοχλεί, και ως έννοια και ως γεγονός. Ας προσπαθήσει τώρα ο καθένας να αποδώσει το επίγραμμα.

Πιστεύω ότι έτσι φαίνεται καλύτερα ποιός είναι ο δρόμος που χάραξαν οι Λακεδαιμόνιοι , ακολούθησαν με την θέλησή τους οι Τριακόσιοι και σημάδεψαν κυριολεκτικά την παγκόσμια Ιστορία. Σε μας δε κι όλο τον κόσμο ακούγεται η φωνή τους συνεχώς και φθάνει η μελωδία των στίχων του μεγάλου λυρικού με τον πιο απέριττο και απλό τρόπο.

Ήχος άσβεστος, Πνεύμα αιώνιον ... Πραγματικά εκ του τάφου φωνή.